Revenue
Cáin agus Custaim na hÉireann
Irish Tax and Customs

Aonad 3

Cáin Ioncaim d'Fhostaithe

Plean Ceachta

An Chomhairle um Oideachas Gaeltachta & Gaelscolaíochta

1.0 Toradh Foghlama

Chun tuiscint a fháil ar an gcaoi a ngearrtar cáin ar ioncam in Éirinn agus a bheith in ann suimeanna bunúsacha a dhéanamh ar cháin ioncaim.

2.0 Spriocanna Foghlama

Ag deireadh an cheachta seo, beidh mé in ann:

1.	Na cineálacha éagsúla ioncaim a thuilleann daoine aonair agus gnólachtaí a mhíniú
2.	Idirdhealú a dhéanamh idir cánacha díreacha agus indíreacha
3.	Idirdhealú a dhéanamh idir ioncam incháinithe agus neamh-incháinithe
4.	Breac-chuntas a thabhairt ar choincheap na mbandaí ráta cánach agus na gcreidmheasanna cánach
5.	Míniú a thabhairt ar an gcaoi a n-oibríonn an córas ÍMAT
6.	Suimeanna bunúsacha a dhéanamh ar cháin ioncaim

3.0 Fad ama

2 x rang uair an chloig

4.0 Naisc

Naisc Tuisceana

Ioncam, Pá, Tuarastal, Bónas, Coimisiún, Séisíní, Brabús, Díbhinn, Sochair leasa shóisialta, Cáin dhíreach, Cáin indíreach, Ioncam incháinithe, Ioncam neamh-incháinithe, Cáin Ioncaim, Córas ÍMAT, UPSP, FPCI, Asbhaintí reachtúla, Asbhaintí neamhreachtúla, Cáin éigeandála, Creidmheasanna cánach

Naisc Uimhearthachta

Rátaí cánach, Suimiú, Dealú, Iolrú Céatadáin, Roinnt

Naisc Traschuraclaim

Gnó, Eolaíocht Ríomhaireachta, Eacnamaíocht, Eacnamaíocht Bhaile, Mata

Scileanna Idirbhliana

A bheith éifeachtach go pearsanta, Cumarsáid, Smaointeoireacht chriticiúil agus chruthaitheach, Próiseáil faisnéise, Obair le daoine eile

5.0 Acmhainní

1.	Clár bán, teilgeoir, ríomhaire pearsanta / ríomhaire glúine le nasc idirlín
2.	Plean Ceachta
3.	Cur i láthair PowerPoint
4.	Bileog Oibre (1) le haghaidh Gníomhaíocht Scoláirí
5.	Bileog Oibre (2) le haghaidh Gníomhaíocht Scoláirí & Freagraí
6.	Bileog Oibre le haghaidh Ríomhanna Cánach Comhlán
7.	Bileog Oibre le haghaidh Ríomhanna Cánach Comhlán & Freagraí
8.	Bileog Oibre le haghaidh Ríomhanna Glanchánach
9.	Bileog Oibre le haghaidh Ríomhanna Glanchánach & Freagraí
10.	Bileog Bandaí Cánach, Creidmheasanna Cánach, Bonn Cánach agus MSU
11.	Bileog "Bréagnú na Miotas"
12.	Bileog Oibre & Freagraí ar Thráth na gCeist
13.	Kahoot! Uaslódáil Scarbhileog & Freagraí ar Thráth na gCeist
14.	Dialann Foghlama Scoláire

6.0 Réamhrá Ceachta

Tugann **an múinteoir breac-chuntas** gairid ar na **spriocanna foghlama** ar **shleamhnán PowerPoint 2** chun na hábhair atá le clúdach le linn an aonaid a thaispeáint. **Scaipeann** an múinteoir cóip de **Aonad 3: Bileoga Oibre 1 agus 2 le haghaidh Gníomhaíocht Scoláirí** ar **gach scoláire**. Ina theannta sin, faigheann scoláirí **Aonad 3: Bileog Oibre le haghaidh Ríomhanna Cáin Chomhlán** agus **Aonad 3: Bileog Oibre le haghaidh Ríomhanna Cáin Ghlan**.

6.1 Dul Siar ar an gCeacht Roimhe Seo

Gníomhaíocht 1

Taispeánann an múinteoir **sleamhnán PowerPoint 3** do na scoláirí ar a bhfuil dul siar ar an gceacht roimhe seo atá le déanamh acu ina n-aonar. Is **gníomhaíocht dumpála inchinne** í seo, áit a ndéanann na scoláirí an oiread eolais agus is féidir leo a thabhairt chun cuimhne **ó Aonad 2** agus taifead a dhéanamh air sin **ag baint úsáid** as na **leideanna** a thugtar. Is féidir leis an múinteoir **suas le cúig nóiméad** a thabhairt do scoláirí **chun taifead a dhéanamh** ar an eolas ar **Aonad 3: Bileog Oibre (1) le haghaidh Gníomhaíocht Scoláirí, Gníomhaíocht 1** ar féidir í a phlé ansin mar ghrúpa **ranga iomlán**.

D'fhéadfadh na nithe seo thíos a bheith san áireamh sna freagraí a d'fhéadfadh na scoláirí a thabhairt:

Leid	Freagraí a Mholtar
Cánacha Peacaí agus Pigou	• Cánacha a ghearrtar ar nithe a dhéanann dochar don tsochaí • San áireamh i gcánacha Peacaí: Cáin ar Alcól, Cáin ar Tháirgí Tobac, Cáin ar Dheochanna Siúcra-Mhilsithe (CDSM) • Úsáidtear an t-ioncam a bhailítear ó chánacha Peacaí le haghaidh caiteachas ginearálta an Rialtais • San áireamh i gcánacha Pigou: Tobhach ar Mhálaí Plaisteacha, Cáin Charbóin • Úsáidtear an t-ioncam a bhailítear ó chánacha Pigou le haghaidh tionscadail ar leith chun laghdú a dhéanamh ar an tionchar diúltach a bheidh ag na rudaí seo ar an tsochaí
Dáil Éireann agus Seanad Éireann	**Dáil Éireann** • Toghann an pobal 160 Teachta Dála • Tá an Taoiseach, Tánaiste agus na hAirí sa Chomh-Aireacht **Seanad Éireann** • 60 Seanadóir – déanann siad plé ar reachtaíocht a mholann Dáil Éireann
Páirtithe leasmhara a mbíonn tionchar acu ar dhlíthe cánach	• Grúpaí spéise, m.sh., Cónaidhm Ghnólachtaí agus Fhostóirí na hÉireann (IBEC), Comhdháil na gCeardchumann (ICTU), Feirmeoirí Aontaithe na hÉireann (IFA) • An tAontas Eorpach • Na Coimisinéirí Ioncaim • An Roinn Airgeadais
Céimeanna de Bhille	• Is dlí molta é Bille • Bíonn 5 Chéim ann: An Chéad Chéim, An Dara Céim, An Tríú Céim (Céim an Choiste), An Ceathrú Céim (Céim na Tuarascála), An Chéim Dheiridh • Ní mór do Bhille dul trí Dháil Éireann agus Seanad Éireann araon sula gcuirfear chuig Uachtarán na hÉireann é le síniú ina dhlí

7.0 Ioncam – Sainmhíniú ar Ioncam agus na Cineálacha Ioncaim a fhaigheann Daoine Aonair agus Eagraíochtaí

Gníomhaíocht 2

Taispeánann an **múinteoir sleamhnán PowerPoint 4** do **scoláirí** agus úsáideann siad **Smaoinigh - Oibrigh i bPéirí - Roinn** ansin chun plé a dhéanamh ar s**hainmhíniú ar ioncam** agus ar na **daoine aonair** agus **na heagraíochtaí ar féidir leo ioncam a fháil**. Déanann **na scoláirí** taifead ar an eolas seo ar **Aonad 3: Bileog Oibre (1) le haghaidh Gníomhaíocht Scoláirí, Gníomhaíocht 2 (i)**.

Ar **shleamhnáin PowerPoint 5 agus 6 léiríonn an múinteoir roinnt sainmhínithe coitianta** ar ioncam, chomh maith le **daoine aonair** agus **eagraíochtaí** ar féidir leo ioncam a fháil.

Leanann scoláirí leis an ngníomhaíocht seo agus déanann siad **ransú smaointe** ar na **cineálacha ioncaim** is féidir le **daoine aonair agus gnólachtaí araon a fháil**. Déantar **taifead** orthu seo ar **Aonad 3: Bileog Oibre (1) le haghaidh Gníomhaíocht Scoláirí, Gníomhaíocht 2 (ii)**. De réir mar a **roinneann** na scoláirí na **moltaí** seo leis an rang, is féidir leis an **múinteoir taifead a dhéanamh** orthu ar **shleamhnán PowerPoint 7**.

7.1 Cineálacha Ioncaim

Ar **shleamhnáin PowerPoint 8-10**, déanann an **múinteoir** plé **ar shainmhínithe ar dhá chineál déag éagsúla ioncaim** a fhaigheann daoine aonair agus eagraíochtaí. Cinntíonn sé seo go dtuigeann **gach scoláire** roinnt **cineálacha coitianta ioncaim** a fhaigheann daoine aonair agus eagraíochtaí.

8.0 Cánacha díreacha agus indíreacha

Fiafraíonn an múinteoir de na scoláirí an bhfuil a fhios acu céard é **an difríocht idir cánacha díreacha agus indíreacha**. B'fhéidir go gcuimhneoidh roinnt scoláirí ar na téarmaí seo ó Staidéar Gnó na Sraithe Sóisearaí. Is féidir leis an múinteoir na **mínithe** ar na cineálacha éagsúla cánacha seo a thaispeáint ar **shleamhnán PowerPoint 11**. **Ag brath ar chúrsaí ama**, d'fhéadfadh an múinteoir iarraidh ar s**coláirí cur síos a dhéanamh ar** gach ceann de na **cánacha** a ndéantar tagairt dóibh ar an sleamhnán seo chun **dul siar** ar ábhar ó **Aonad 1**.

9.0 Ioncam Incháinithe agus Neamh-Incháinithe

Ar shleamhnáin PowerPoint 12-15, tugann an múinteoir **cáin ioncaim** isteach mar choincheap agus **míníonn** sé/sí an difríocht idir ioncam incháinithe agus **neamh-incháinithe** maidir le cáin ioncaim.

Gníomhaíocht 3

Ar **shleamhnán PowerPoint 16**, taispeántar ceithre **cheist** a bhaineann **le hioncam neamh-incháinithe**. Ina n-aonar / i mbeirteanna, **déanann scoláirí taighde ar líne** chun na ceithre cheist a fhreagairt. Déanann scoláirí **taifead** ar an eolas seo ar **Aonad 3: Bileog Oibre (1) le haghaidh Gníomhaíocht Scoláirí, Gníomhaíocht 3**.

Gníomhaíocht 4

Tá ocht gcineál ioncaim le feiceáil ar shleamhnáin PowerPoint 17-18. **Ina n-aonar, aithníonn scoláirí** cé acu is féidir nó nach féidir cáin a ghearradh ar an ioncam sin. Déanann na **scoláirí taifead** ar an eolas seo ar **Aonad 3: Bileog Oibre (1) le haghaidh Gníomhaíocht Scoláirí, Gníomhaíocht 4**.

10.0 An Córas ÍMAT

Tugann an múinteoir le fios **go ndíreoidh** an t-aonad **ar an gcóras ÍMAT** maidir le **hIoncam Fostaíochta Sceideal E** a bhailiú. Cuireann an múinteoir **Lucy** in aithne mar **scoláire Idirbhliana** atá ag tosú ar a céad phost agus ar na céimeanna a ghlacann sí féin mar fhostaí, chomh maith leis na céimeanna a ghlacann an fostóir agus na Coimisinéirí Ioncaim chun í **a chlárú ar an gcóras ÍMAT**. Cuirtear an t-eolas seo ar fáil ar **shleamhnáin PowerPoint 19 - 21**.

Fiafraíonn an **múinteoir** an bhfuil scoláirí ar an eolas faoin **téarma UPSP** agus an **bhfuil a fhios** ag na scoláirí conas an uimhir thagartha seo **a fháil**. Taispeántar sainmhíniú do UPSP ar **shleamhnán PowerPoint 21**.

Tugann an múinteoir breac-chuntas freisin ar an gcaoi a ndéanann na **Coimisinéirí Ioncaim an fhaisnéis atá acu a thabhairt suas chun dáta** nuair a fhágann Lucy a post agus nuair a **thosaíonn sí ag obair i bpost nua**. Seolann an fostóir nua an fhaisnéis chuig na Coimisinéirí Ioncaim ag baint úsáid as an gcóras párolla. Déantar cur síos ar an **bpróiseas** seo ar **shleamhnáin PowerPoint 22 - 23**.

11.0 Duillín pá samplach do Lucy

Léiríonn **sleamhnán PowerPoint 24 nach bhfuil a fhios ag Lucy conas duillín pá a léamh**. **Fiafraíonn an múinteoir** de na scoláirí an bhfuil **baol ann a bhaineann le gan a bheith in ann duillín pá a léamh**.

D'fhéadfadh an méid seo thíos a bheith i measc **fhreagraí na scoláirí**:

• B'fhéidir nach n-íocfadh Lucy a dóthain cánach de thaisme
• Seans go n-íocfadh Lucy an iomarca cánach trí thimpiste
• Seans nach mbeadh an ráta ceart á íoc le Lucy i leith pá bunúsach nó ragobair

Ar **shleamhnán PowerPoint 25, déanann na scoláirí scrúdú ar dhuillín pá Lucy**. D'fhéadfadh na ceisteanna seo a leanas a bheith **i bplé ranga**:

• Céard is pá bunúsach ann? Cén chaoi ar féidir é a oibriú amach?
• Céard is ragobair ann? Cén fáth a bhfuil an ráta ragoibre níos airde ná a bunráta pá?
• Cad is cáin ioncaim, ÁSPC agus MSU ann?

11.1 Asbhaintí Reachtúla agus Neamhreachtúla

Má tá **an t-idirlíon** ar fáil do scoláirí, d'fhéadfaidís **taighde** a dhéanamh ar an difríocht idir **asbhaintí reachtúla** agus **neamhreachtúla**. De rogha air sin, **fiafraíonn** an múinteoir de scoláirí an bhfuil a fhios acu an difríocht idir an dá théarma. Taispeánann an múinteoir na sainmhínithe agus na samplaí ar **shleamhnán PowerPoint 26**.

12.0 Buneolas Cánachais agus an córas ÍMAT á úsáid

Taispeántar an **córas ÍMAT** ar **shleamhnán PowerPoint 28**. **Míníonn an múinteoir** an **bonn cánach** a úsáidtear don chóras sin.

D'fhéadfaí plé ranga a dhéanamh maidir le cáin éigeandála le ceisteanna mar seo:

• An bhfuil a fhios agat cad is brí leis an téarma Cáin Éigeandála?
• An bhfuil taithí agat ar Cháin Éigeandála agus tú ag obair?
• Cén fáth, dar leat, a ngearrann na Coimisinéirí Ioncaim Cáin Éigeandála?

13.0 Bandaí Ráta Cánach

Fiafraíonn an múinteoir de scoláirí an bhfuil siad eolach ar na **bandaí ráta cánach ioncaim reatha**. Seans go mbeidh a fhios ag scoláirí an ráta caighdeánach 20% agus an ráta imeallach 40%. **Míníonn an múinteoir** coincheap an **Scoithphointe Ráta Chaighdeánaigh** agus scrúdaíonn sé/sí **dhá shampla** den chaoi a mbaineann sé seo le Lucy agus Ben ar **shleamhnáin PowerPoint 29 - 3**2.

Ar **shleamhnán PowerPoint 33**, taispeánann an **múinteoir** an **Scoithphointe Ráta Chaighdeánaigh bliantúil, míosúil, coicísiúil** agus **seachtainiúil** maidir le **duine singil**. Tá sé tábhachtach **míniú** gairid a thabhairt ar an gcaoi a n-oibrítear amach na bandaí seo chun scoláirí a ullmhú do **ríomhanna** a bhaineann le **Cáin Chomhlán** agus **Cáin Ghlan**, ríomhanna atá le teacht.

Tasc Breise

13.1

D'fhéadfadh scoláirí féachaint ar **fhíseán** (3 nóim 34s) ar **shleamhnán PowerPoint 34**; tá **achoimre** san fhíseán ar **ioncam incháinithe** agus **neamh-incháinithe**, ar **conas clárú ar an gcóras ÍMAT** den chéad uair agus ar **bhandaí ráta cánach.**

13.1 Suimeanna Cánach Ioncaim (Cáin Chomhlán)

Dáileann an **múinteoir Aonad 3: Bileog Bandaí Cánach, Creidmheasanna Cánach, Bonn Cánach agus MSU** agus déanann sé/sí plé ar **4 ríomh shamplacha ar cháin ioncaim** ar **shleamhnáin PowerPoint 35 - 38**. Déanann na **scoláirí taifead** ar **fhreagraí** na gceisteanna seo i **dteimpléid** a chuirtear ar fáil le h**Aonad 3: Bileog Oibre le haghaidh Ríomhanna Cánach Comhlán**. Léiríonn na ceisteanna samplacha seo do scoláirí conas **cáin chomhlán** a oibriú amach do réimse cúinsí pearsanta éagsúla.

Críochnaíonn na **scoláirí** na **ceisteanna breise ar Cháin Chomhlán in Aonad 3: Bileog Oibre le haghaidh Ríomhanna Cánach Comhlán**. Is féidir iad seo a chríochnú **sa rang** nó a thabhairt mar **obair bhaile**. Is féidir **freagraí** do na ceisteanna seo a fháil in **Aonad 3: Bileog Oibre le haghaidh Ríomhanna Cánach Comhlán & Freagraí**.

14.0 Creidmheasanna Cánach

Fiafraíonn an múinteoir de scoláirí an **aithníonn** siad an téarma **creidmheasanna cánach** – seans go gcuimhneoidh roinnt scoláirí ar an téarma ó Staidéar Gnó na Sraithe Sóisearaí. **Míníonn** an múinteoir **creidmheasanna cánach** agus soláthraíonn sé/sí roinnt **samplaí** coitianta ar **shleamhnáin PowerPoint 39 - 40**.

Gníomhaíocht 5

Ar **shleamhnáin PowerPoint 41-42**, **sainaithníonn scoláirí** cé na creidmheasanna cánach atá gach duine i dteideal a fháil. Is féidir le scoláirí **taifead** a dhéanamh ar a gcuid freagraí do **Aonad 3: Bileog Oibre (1) le haghaidh Gníomhaíocht Scoláirí, Gníomhaíocht 5**. Is féidir freagraí **a cheartú** mar **ghrúpa ranga** iomlán.

Freagraí

Ainm	Creidmheasanna Cánach
Sam	Creidmheas Cánach do Dhuine Singil, Creidmheas Cánach Fostaí ÍMAT
Hassan	Creidmheas Cánach do Dhuine Pósta (ioncam ag céile amháin), Creidmheas Cánach Fostaí ÍMAT
Nikolas	Creidmheas Cánach Baintreach/Baintreach fir gan leanbh (linbh) cleithiúnach, Creidmheas Cánach Fostaí ÍMAT
Anna	Creidmheas Cánach Páirtnéara Shibhialta (ioncam ag céile amháin), Creidmheas Cánach Fostaí ÍMAT

15.0 Suimeanna Cánach Ioncaim (Cáin Ghlan)

Déanann an **múinteoir** plé ar **dhá shampla** ar **shleamhnáin PowerPoint 44 – 45** faoi conas cáin ghlan a oibriú amach. Tá na ceisteanna samplacha seo bunaithe ar cheisteanna samplacha 1 agus 4 ó na ríomhanna a bhí ann níos luaithe le haghaidh cáin chomhlán. Déanann na **scoláirí taifead** ar **fhreagraí** na gceisteanna seo sna **teimpléid** a chuirtear ar fáil ar **Aonad 3: Bileog Oibre le haghaidh Ríomhanna Glanchánach**.

Tasc Breise

15.1

D'fhéadfadh na **scoláirí** féachaint ar an **bhfíseán (2 nóim 3s)** ar **shleamhnán PowerPoint 45**; tá **achoimre** ann **ar chreidmheasanna cánach** agus **ar bhonn cánach**.

Déanann **scoláirí** na **Ríomhanna do Aonad 3: Bileog Oibre le haghaidh Ríomhanna Glanchánach**. Is féidir iad seo a chríochnú **sa rang** nó a thabhairt mar **obair bhaile**. Is féidir freagraí ar na ceisteanna seo a fháil in **Aonad 3: Bileog Oibre le haghaidh Ríomhanna Glanchánach & Freagraí**.

16.0 Gníomhaíocht - Dul Siar

Ina n-aonar, críochnaíonn scoláirí **Bileog Oibre (2) le haghaidh Gníomhaíocht Scoláirí** chun dul siar a dhéanamh ar an ábhar atá clúdaithe acu in **Aonad 3**.

Tasc Breise

16.1 Bréagnú na Miotas

Léann na scoláirí na **ráitis** agus na **mínithe** ar mhiotais choitianta a bhaineann le cáin ioncaim in Éirinn.

16.2 Néal Focal

Mar **chleachtadh ar dhul siar**, d'fhéadfadh scoláirí **míniú** a thabhairt ar gach ceann de na **príomhthéarmaí** atá le feiceáil ar **Néal Focal** ar **shleamhnán PowerPoint 46**.

16.3 Tráth na gCeist

Is féidir le múinteoir Aonad 3 a uaslódáil: Cáin Ioncaim d'Fhostaithe scarbhileog Excel chuig cuntas Kahoot féin [is féidir treoracha a fháil anseo] agus is féidir le **scoláirí tráth na gceist ar líne a dhéanamh**. Mura bhfuil an t-idirlíon / gléas ar fáil do scoláirí, d'fhéadfaí **leagan bileog oibre** de thráth na gceist a dháileadh orthu le déanamh.

17.0 Dialann Foghlaimeora

Dáileann an múinteoir **teimpléad den dialann foghlama** agus **críochnaíonn scoláirí** an dialann foghlama a bhaineann leis an aonad seo.